

Катерині, Ользі,
Вадиму та Віктору

МАРІК

ПРОЛОГ

На диво не ушкоджені вибухом і пожежею складні туристичні стільці – нічого особливого, просто невеликий шмат міцної, щільної, щось на кшталт брезенту, тканини кольору хакі з відбиваючим вологу просоченням, прошитий у кільце по обох краях та натягнутий цими кільцями між двома схожими на літеру «П» металевими трубками того ж кольору, які, в свою чергу, були надійно скріплені десь посередині гвинтами з заглушкою і дозволяли, послаблюючи чи закручуючи до упору гвинта, або складати стілець, або фіксувати його у розгорнутому стані – він знайшов випадково, серед безладу розтрощеної вітрини невеликої крамнички, де ще на початку лютого продавали всіляке спорядження для мисливства й рибальства. Крамничка розташовувалася неподалік від його кварта-

лу, у звичайнісінькій «трюшці», переробленій під нежитлове приміщення, на першому поверсі багатоквартирного будинку; зараз цей будинок був ущент зруйнований і вже без жодних ознак життя, з вибитими шибками та зі слідами пожежі, яка залишила по собі чорно-сині, як від газової гангрені, плями на стінах – од віконних провалів другого поверху до самого горища – і гідкий солодкуватогнильний сморід.

«Гарна штука, – подумав він про стільці, намагаючись не дивитися на ці плями та стримуючи дихання, – в укритті комусь обов'язково знадобляться. Може, один узяти для себе? Буде на чому сидіти вдень, а вночі, якщо розкласти стілець поруч із лежаном, на нього зручно класти окуляри та нотатник з олівцем... Так, один залишаю собі». А два інші він вирішив віддати молодій переляканій породіллі, імені якої не знав, отій, яка з'явилася із двома діточками в укритті декілька днів тому, – залишатися під обстрілами в пологовому будинку з величезними вікнами їй було лячно, та подрузі жіночки – Ані, яка із чоловіком доглядала за своєю паралізованою матусею.

Але коли він уже витягнув ті стільці з вітрини назовні та прилаштовував один до одного так, щоби було зручніше нести, раптом відчув потилицею тяжкий, мов свинець, чужий погляд. Він озирнувся. Поруч, майже впритул до нього, нізвідки – немов з іншого виміру – матеріалізувалися три

мовчазні постаті зі зброєю у військовому камуфляжному одязі. Два незнайомці – слов'янської зовнішності. Третій – кавказець у піжонських безпалих шкіряних рукавичках, які зазвичай чомусь називають тактичними, з розкішною бородою, що виблискувала графітом зі сріблом і шляхетно, мов коштовний чорний турмалін в оправі, лежала між складками шемагу кольору оливи, що прикривав шию свого господаря.

Належність військових визначити було неважко: вицвіла, захисного кольору кепка-«афганка» із бляшаною, ще радянських часів, червоною зіркою і біло-блакитні смуги десантного тільника під розстебнутим на грудях бушлатом найстаршого за віком, у кожного на лівому передпліччі – шеврони з російським триколом, до якого, нижче від червоної смуги, додано широку чорну, банти з «георгіївських» стрічок на лівих плечових ремнях-лямках плітоносок, а в одного на голові – червоно-чорна з білим хрестом низька папах.

«Мабуть, це одна з передових розвідувальних груп деенерівців, – подумав він, з усіх сил намагаючись стримати тремтіння, що мимоволі, але досить помітно, охопило все тіло, – природний жах його, літнього чоловіка без зброї, перед апріорі ворожими “людьми з рушницями” особливих пояснень не вимагав. – Перевіряють, чи ще лишилися серед руїн люди. Все так, як і казали з першого дня навали про зайд ті, хто хоч щось розуміли в їхній стратегії і так-

тиці: спершу вони, майже не рахуючи, скидають із літаків на обраний, згідно зі своїм людожерським планом, житловий квартал бомби, потім трощать будинки далекобійною артилерією, далі долучають до справи міномети й танки, ті б'ють по домішках упритул, прямим наведенням, і лише після, уже знищивши все живе й остаточно упевнившись у цьому за допомогою таких-от загонів, відправляють на штурм свою піхоту».

Кавказець зробив у його бік застережний жест розкритою назустріч правою долонею і приклав вказівний палець до свого рота, тобто наказав мовчати й не рухатися. «Козачок» у папасі криво, щирячи жовті нерівні зуби, посміхнувся і навів знятий із запобіжника автомат. «Афганець» – мабуть, головний у цій трійці – хмуρο огледів його з голови до ніг, на мить затримав погляд на стільцях, які лежали на бруківці, і махнув головою: підходь до мене.

Він, незграбно ступаючи розкиданим вибухом камінням, наблизився. «Козачок» боляче впер дуло автомата, що моторошно смерділо горілим порохом, йому в груди. «Афганець» коротко спитав:

- Кто такой?
- Я – місцевий. Живу поряд.
- Документи якіс-то прі себе маєєш, місний? – смикнувши куточком рота, криво посміхнувся «афганець».

– Так, звісно, маю, – тремтячою рукою він поліз у внутрішню кишеню куртки. – Паспорт громадянина України.

– Гражданина України, гаваріш? – обличчя «афганця» знову викривила презирлива гримаса. – А ваєнний білет громадянина України тоже імеєш?

– Військового не маю, – він розвів руками. – Я пенсіонер.

– Панятна – укрофашист в запасе, – вишкірився «козачок».

– Скарее, в атставке, – похмуро поправив підлеглого «афганець».

– Ещо не савсем. Но эта – дело паправімоє. Сейчас ми єму аканчательно бєлий білет на тот свет випішем, – «козачок» ворухнув дулом і повернувся до кавказця, який незворушно спостерігав за розвитком подій. – Да, Аслан?

– Не тебе решать, Жорік. Как камандір скажет – так і будет, – зневажливо відповів «козачку» кавказець, смачно, з неприхованим презирством, сплюнув йому майже під ноги, неквапливо провів рукавичкою собі від підборіддя до шиї, ніби гладячи бороду, і мовчки, але запитально, подивився на «афганця».

«Афганець» відмахнувся:

– Не время. Рано. Я ещо дапрос не закончіл. Давай свой паспорт, старий, пасмотрім, что да как. І гаварі, что дєлал окала етого дома? Вьол разведку? За намі сліділ? Наверное, дєд, на нациков із «Азова»

роботаєш? Не стидно? С тваім-то... – «афганець» неквапливо перегорнув сторінки паспорта, прискіпливо, але з іронічною посмішкою мазнув поглядом по фотографії в документі і його обличчям, – Марк Александровіч, неарійським бекграундом. Как-то некошерно виходіт. Не кажется?

– Яка розвідка? – його затрусило ще дужче. – Про що це ви? Домівку в мене розбило – бомба з літака поряд влучила. Меблі всі потрощило. Ось знайшов хоча б стільці, щоб було на чому в укритті сидіти.

– Где находітся укритіє? Сколька вас в ньом? Воєнниє єсть? І в глаза мнє, в глаза сматрі! – погляд «афганця» став жорстким, як у бійцівського пса.

– Немає військових. Лише літні люди. І жінки з дітьми.

– Женщіни? Ето – харашо. Красівіє середі ніх єсть? – зареготав «козачок».

– Закрой рот! – визвірився «афганець» на «козачка», запхав синю книжечку паспорта в кишеню, розстебнув свій командирський шкіряний планшет, дістав із нього й розгорнув аркуш мапи. – Смотрі внімательно, старий. Вот ізображон етот квартал. Вот дом с магазином, із катораго ти стулья скомунізділ. Вот, сагласно прапіскі, твой дом. Далековата... вне зони нашей ответственності. Но пусть так, как говорітся: бешеной сабаке семь вьорст – не крюк. А где укритіє?

Він згадав сороміцький регіт рядженого «козачка», зиркнув у мапу і ткнув у точку майже навман-

ня, але якнайдалі від справжнього розташування їхнього підвалу.

– Ось тут, здається...

– Кажеться мені, – чомусь сумно всміхнувся «афганець», – что ти, уважаемый Марк Александровіч, гнусна врьош. Ва-первих, очень бистро, как для гражданского, сориентировался по карте. Во-вторых, от твоего дома до этого укрытия, – він нігтем великого пальця прокреслив риску між двома точками, – слішком далеко. Так не должно быть. Поэтому – врьош. Как сівий мерин врьош. І это – факт. Неоспоримый. А вот пачему врьош – мне непанятно. Неужелі за дальнейшую судьбу женщин в настоящем укрытии испугался? Поймі, старий, тебе, как в прошлам советскому человеку, это будет нетяжело: ми вам совсем не враги. Ми кагда-то в одной стране жили. І неплоха жили, пака били все вместе, вспомні! Неужелі украинцам в этой вашей независимой недостране стало жить лучше? Я сейчас не про тех іуд, без роду і племені, что на Банковой і в Раде на вашей крови себе уже три десятка лет гешефти делают. А про самих что ні на есть обычных. Ілі, как гаварят, посполітих. У меня, представь, дед бил со Слобожанщини. Фамілія – Петренко. Во мне украинского больше, чем в тебе. І розмовляю я вашою державною, мабуть, краще за тебе. Поэтому сердце, как за свойо боліт. Вот і прішол с оружием в руках асвабаждать простых людей от кievской хунти, каторая із вас последние сокі сосьот. Асвабаждать! По-

нял? Поетому нас бояться не нада. С намі дружить надо. І сатруднічать. Ми – російські ваєнніє, а не мародьори і насільнікі.

«Ага, таки так – справжні білі лицарі із цвєтаєвського “Лебединого Стану”... – подумав він. – А справжні принцеси завжди какають лише зефірками...»

І йому враз чомусь пригадалися доволі давні, але вже після чотирнадцятого року, відчуття, пережиті на курортному узбережжі болгарського Святого Власа.

Стрункі засмаглі дівчата в еластичних драй-фіт і яскравих шортах – справжні принцеси – про щось весело й безтурботно лопочучи німецькою пробігли, ні – пропливли повз нього вузькою смужкою мокрого піску. У цю мить він уловив від них не тяжкий, але шляхетний запах спортивного поту, а дивовижну в своїй неочікуваності п'янку свіжість чисто вимитого жіночого волосся і легкий, ніби шлейф юної нареченої з шовкового тюлю, аромат дорогих парфумів. Наче вони не бігли бозна-звідки вздовж пляжу, а просто сиділи поряд, за чашечкою кави, у цій відкритій вуличній кав'ярні.

Здавалося б, нічого особливого, – звична пляжна картина, яку він тоді спостерігав у відомому на весь світ курортному містечку колись «шістнадцятої» радянської республіки. Чи інша: молоді матусі умахують собі груди та стегна пахучою олією для засмаги й повертають усміхнені обличчя на ще лагідний ранній схід, насолоджуються обіймами лас-

кавих променів, яким вдається пробитися до них крізь духмяні хмаринки з ванілі, мигдалю, молока та меду; вони жадібно поглинають курортний сонячний день, а їхні маленькі дітки тимчасом швидко й безболісно знаходять спільні інтереси, порпаючись у мокрому піску та будуючи з нього замки.

Якийсь світленький хлопчик, явно не місцевий, зі щирою усмішкою підійшов до маленького аборигена, майже немовляти, й, характерно акаючи російською, запропонував дружити...

Його – який завжди із задоволенням прислухався до вавилонської різномовності курортного узбережжя і сам, грішний, попри нове законодавство про викладання у школі винятково державною, майже постійно спілкувався з учнями російською, – його, чи не вперше за довге життя, охопило відчуття гострої відрази й до цього привітного хлопчика з далекого минулого, і до мови, якою той пропонував звичайну для дитячих майданчиків тимчасову спорідненість.

Грьобані брати, бля, що змалечку, мов ті дикі бджоли на солодкий мед... ні, які там, к херам, бджоли – як зелені гнійні мухи на лайно, лізуть до всіх, до кого мають змогу дотягнутися, із пропозицією дружити. Посміхаються. Пригощають хлібом і чаркою. Співають разом своїх пісень. А потім, услід за нав'язливими піснями та дружніми усмішками, рано чи пізно, але обов'язково, приповзають їхні безжальні, зелені, як жаби, танки – щоби вщент

розтратить не тільки дитячі ілюзії про братерство, непорушну дружбу й палаци з піску, а й мирні оселі справжніх міст...

– Такіє дела, дед, – вів далі «афганець». – Малчіш? Віжу, не виходіт у нас с табой сердечнай дружби і полнава взаімопаніманія. Бекіцур – панімаєш, о чьом я? – в таком случає пользи нам ат тебе немого. Держи свой хахлячій трізубий паспорт, пан Мінаков, – він дістав із кишені документ і ледь не пожбував його у тремтячу, простягнуту назустріч долоню. – І стулья свай забірай. Нам чужова не нада. Теперь точно, Марк Александрович, прішло нам время пращаться, – «афганець» зиркнув на свого годинника, що тьмяно світився фосфором на лівому зап'ясті, і різко обернувся до мовчазного кавказця. – Аслан, праваді старого до угла. Чтоби, не дай бог, не заблуділся і с верного путі не сбился. Только бистра. Две мінути. Понял меня?

Кавказець мовчки кивнув і рушив до нього, перекидаючи з руки в руку короткий, мов іграшка, автомат.

Вже за рогом він боляче, як раніше «козачок», ткнув його у спину цим автоматом. Тільки не дулом, а складеним металевим прикладом.

– Стой, старий! Стулья палажи на мостовую. Сейчас спрашівать у тебя буду. Слушай внімательна. Не дрожи і атвечай бистро. Только па-русскі. Я, дон, вашу малорусскую говірку не панімаю. І не лгі мне. Я ложь всегда нутром чувствую. Понял? Харашо.

Золото, деньгі, только настоящіє, каторіє із Амєрікі ілі із Європи, – імеєш? Абручальное кальцо на пальце ілі цепочку на шеє носіш? Мобілка хороший єсть? Что малчіш? Рукавічки снімі. Шею пакажи. Так. Увідел. А тєпєрь виварачівай кармани... Дон! Как ти так жівьош, старий? Неужелі нічєго ценнага прі себе не імеєш?

– Командир твій казав: ви – не мародери, а військові...

– Ето он тебе там гаваріл, – кавказець махнув головою кудись позаду себе, за ріг вулиці. – А тут только я тебе камандір. Болєє таго, я – судьба твая. Как захачу, так і сдєлаю.

Кавказець, голосно лаючись по-своєму, відступив на крок, пересмикнув затвор автомата і спрямував на нього:

– Єслі умєєш молітьсє, начінай, – самойо время!

– Чому ти це робиш? Військова необхідність? Чи тільки тому, що маєш змогу? Уб'єш мене зараз, визволителю? – він із подивом помітив, що більше не тремтить, лише голос став хрипким і тихим, як гарчання старого дворового пса. – За що? За те, що сам прийшов до мене незваним і дім мій зруйнував? За те, що в мене для тебе золота і грошей «справжніх» немає? Чи за те, що хлібом-сіллю тебе, визволителя, не зустрів? Так ми в цьому дуже схожі: ти, мабуть, тридцять років тому своїх сьогоднішніх російських «братів» теж по-іншому стрічав. Але, як порівняти з тобою, у мене пам'ять значно краща: я про це забу-

вати не збираюся. І вибачати – теж. Тому – стріляй. Тільки спершу адресу укриття добряче запам’ятай. Сказати? Там самі жінки. Старі. Хворі й немічні. І кожна з них – як твоя мати, якщо ти її ще маєш. Уб’єш мене, а потім піди й убий їх усіх, бо їх буде вже нікому захистити й нікому годувати. Це моє тобі останнє слово й останнє прохання.

Він замовк, схрестив руки на грудях і заплющив очі в очікуванні пострілу. Але пострілу не було. Чулося лише важке дихання кавказця. А ще незрозуміла лайка та цокання язиком. А потім – звуки кроків, які чомусь віддалялися. І коли він нарешті зважився підняти важкі, мов змашчені клеєм, повіки, то побачив, що стоїть посеред вулиці сам. А поряд на бруківці – три складні стільці.

~ 1 ~

– Майте спокій! – дуже повна невисока жіночка у брудному салатовому жилеті зі світловідбивними стрічками поверх такого самого брудного дутого пальта з каптуром кремового кольору, яке робило її дещо схожою на гливу, розпихала у простягнуті до неї руки пляшки з водою. – Люди! Миленькі! Ви мене чуєте? Води достатньо! Вистачить кожному по пляшці.

Води справді було багато: обіч неї – декілька рядів пластикових паків по шість дволітрових пля-

шок і ще доверху наповнений кузов вантажівки – добряче пошарпаного «спринтера» кольору гнилої вишні, з великими білими літерами над лобовим склом і по боках, які склалися у слово «волонтер», і з таким самим написом на капоті, трохи вище за примітну наліпку – зображення червоного хреста всередині великого білого сердечка. Ці паки жіночці подавав крізь відчинені бокові двері автомобіля похмурий чолов'яга з неохайною сивою порослю на щоках і підборідді. Той чолов'яга – мабуть, водій – був без шапки, у потертій короткій шкірянці поверх сірого товстого светра й у такому самому брудному світловідбивному жилеті.

«Спринтер», як і його водій, явно побував у бувальцях і впритул пізнав зворотний бік життя: у нього не було обох бамперів, лобове скло – у тріщинах, двері напроти водійського сидіння – густо посічені уламками й зовсім без скла – обмотані кількома шарами звичайного канцелярського скотчу, а через хрест і сердечко на капоті кривою стрічкою йшли рвані кульові отвори.

Він отримав із рук жіночки свою пляшку майже в ту саму мить, як почув у повітрі, десь зовсім поруч, довгий протяжний свист. Люди, що стояли біля машини та паків, кинулися врозтіч. Юрба потягнула за собою і його. Хтось поряд кричав. Хтось проштовхувався вперед і боляче штовхав, прокладаючи собі шлях. Він теж кричав і відчайдушно намагався вирватися з людської гущі, а та безпорадно

метушилася в пошуках захисту, кидалася навсібіч, волочачи і його, – байдуже куди, але якомога далі від вантажівки, бо машина, здавалося, притягувала небезпеку, кудись у безпечніше місце, яке, мов у божевільній комп'ютерній грі, було невідомо де і яке за лічені секунди конче треба відшукати, щоб урятувати своє останнє життя, єдине з тих, яке залишилося після невдалих проходжень минулих етапів гри. Смертельної гри, якою заправляє хтось чужий, далекий і недобрий.

Вибуху він не побачив. Хтось позаду ще раз добряче його штовхнув, він випустив цінну пляшку з рук і впав, зваливши з ніг іще когось – перед собою...

– Живий? – якийсь незнайомиць, ухопивши його за комір куртки, щосили тряс і боляче ляскав по щоках.

Він зробив кволу спробу вирватися.

– Не бий мене! – захрипів він: пересохлі від спраги губи ледь ворушилися. – Хто ти? І де моя вода? Дайте мені води...

– Яка, нахер, вода? Геть здурів? Глянь, що діється! – його перестали трясти й бити. – Ну ж бо, старий, отямся!

Він застогнав. Спробував роззирнутися. Майже поруч, розкинувши руки, лежав на спині мертвий здоровань – мабуть, той, хто штовхнув його й цим урятував: прийняв у свої груди призначені для нього уламки міни. Трохи далі нерухомо застигли ще декілька тіл. Якась жіночка сиділа навпочіпки

перед кимось, таким же нерухомим, розпачливо хитала головою навсібіч і голосно вила. Білі букви напису на боці «спринтера» мерехтіли крізь масний чад від палаючих шин. Тіло чолові'яги у світло-відбивному жилеті висіло обличчям до долу на порозі салону вантажівки, майже випадаючи з відчинених дверей. Жінка-глива лежала на боці серед розкиданих паків із водою, і було видно лиш її простягнуту кудись уперед руку із брудною долонею і залишками яскравого червоного лаку на зламаних неохайних нігтях...

Він розплющив очі після короткого важкого сну, більше схожого на забуття, у якому заново пережив те, що трапилося з ним уранці. Забуття ніби минуло, але тваринний жах і спрага, які він відчував і у сні, нікуди не ділися. Він потягнувся рукою в бік бутля з водою, який зазвичай, лягаючи, ставив біля голови зліва. Води – це відчувалося – лишилося зовсім мало, лише на денці. Він відкрив кришечку, прямо з горла змочив губи, набрав трохи води в рота й, насолоджуючись смаком, мов справжній сомельє, поганяв її між зубами, перш ніж ковтнути. Спрага не відпустила. Хотілося ковтати й ковтати, допоки на язик, розпухлий і шершавий, не впаде остання, майже солодка, крапля. Але він переборов миттєву слабкість і рішуче відставив бутля. «Спершу треба взяти себе в руки, таки піти і зробити обіцяне, – подумав. – Допити можна потім, після повернення. Це буде, хоч і ма-

ленька, але дуже важлива нагорода за добру справу». Але далі внутрішньої спонуки справа не рухалася, і він знову та знову вмовляв себе: «Ну ж бо! Час вставати й йти. Підіймай уже свій смердючий зад, боягузе, і не вигадуй від страху розумні нісенітниці про спрагу або суцільну темряву».

Свічок у нього справді немає. Зовсім. Ще зранку була одна, остання: така малесенька, пласка, півтора сантиметра заввишки, кругла парафінова пігулка, в оболонці з білого тонкого металу, з лежачим набік, майже втопленим у парафін ґнотом, тонким і білястим, як вимитий дощем із землі черв'як. Але він декілька годин тому віддав її Ані – жіночці, що доглядає свою матусю в найдальшій, завішеній брудною ватяною ковдрою, аби іншим не було чути зойків і стогонів, частині підвалу. І тоді ж пообіцяв принести їй із дому Псалтир, щоби читала над помираючою. Пообіцяв не тому, що сам вірив у силу псалмів чи вважав, що бабці, яку він, власне, жодного разу не бачив, стане від того читання краще (вона була вже майже постійно без тями й навряд розуміла, на якому світі перебуває – на цьому чи вже на іншому), а тому що бачив, як дбайливо, попри все, що коїться навкруги, Аня піклується про маму, і розумів, що підтримка потрібна передусім їй самій. І якщо може зарадити якась книжка із псалмами, яка в нього, невіруючого, є, то хто він такий, щоб відмовити? Тому треба негайно йти. Попри страх і пільму. До того ж у нього є й інші важливі